

AUTORSKO PRAVO U ENCIKLOPEDIČKOM RADU

IVAN HENNEBERG
(Pravni fakultet, Zagreb)

SAŽETAK. U zakonima o autorskom pravu i u najvažnijem međunarodnom ugovoru o autorskom pravu, *Bernskoj konvenciji za zaštitu književnih i umjetničkih djela*, navode se enciklopedije kao primjeri posebne vrste autorskih djela koja se nazivaju zbirke. Za tu vrstu autorskih djela karakteristično je da se radi o djelu sastavljenom od više autorskih djela ili druge građe. Autorska djela kao sastavni dijelovi zbirke mogu biti različite vrste kao što su pisana djela i različita djela likovnog izraza. Smatra se da je zbirka, pa tako i enciklopedija, samostalno autorsko djelo ako je izvorna prema izboru ili rasporedu sastavnih dijelova. Ako su ti sastavni dijelovi autorska djela, postoji autorsko pravo u pogledu tih dijelova, a također i u pogledu zbirke kao cjeline. Ako su dijelovi zbirke autorska djela u pogledu kojih autorska imovinska prava traju, takva se djela mogu uvrstiti u zbirku, u pravilu, samo uz prethodno odobrenje odnosno nositelja autorskog prava (autora, nasljednika autora, odnosno drugog nositelja autorskog prava na temelju ugovora ili zakona, kada je to slučaj). Za razliku od autorskih imovinskih prava, autorska moralna prava neograničenog su trajanja i treba ih poštovati. Prigodom izdavanja enciklopedije, autorska imovinska prava u pogledu sastavnih dijelova enciklopedije, koji uživaju autorskopravnu zaštitu, mogu se prenositi na nakladnika enciklopedije na temelju ugovora ili na temelju zakona. U prvom slučaju za obje ugovorne stranke važno je ugovorom odrediti osobito: prenose li se autorska imovinska prava na nakladnika u cijelosti ili pojedinačno, da li kao isključiva ili neisključiva prava, za koji teritorij i za koje trajanje, uz koliku naknadu ili eventualno bez naknade, za koliko izdanja, u kolikoj nakladi, uz mogućnost daljnjeg prijenosa prava na drugog nakladnika. Na temelju zakona prenose se autorska imovinska prava, ili se prenosi pojedino pravo, u slučaju ako je autorsko djelo stvarano u radnom odnosu. Takvim se djelom smatra djelo koje je autor stvorio izvršavanjem svoje radne obveze utvrđene pravilnikom poslodavca, kolektivnim ili drugim ugovorom. Tim se aktima uređuju osobito sadržaj, opseg i trajanje prava koja se prenose na poslodavca. U sadašnjem zakonu o autorskom pravu nedostaju rješenja nekih pitanja koja su vezana uz enciklopedička djela (npr. računanje trajanja prava u slučaju sukcesivnog izdavanja), pa bi prigodom buduće reforme zakonodavnog uređenja autorskog prava Republike Hrvatske trebalo uzeti u obzir specifična pitanja koja se javljaju u enciklopedičkom radu.

Riječ *enciklopedija* može se naći u tekstovima nekih zakona o autorskom pravu (npr. talijanskom, hrvatskom do noveliranja 1999., slovenskom iz 1995.) te napose Bernske konvencije za zaštitu književnih i umjetničkih djela, najstarijem i do danas najvažnijem višestranom međunarodnom ugovoru o autorskom pravu kojem je stranka i Republika Hrvatska. Ta se riječ navodi kao tipičan primjer posebne vrste autorskog djela koja se naziva »zbirka«. Za razliku od pojedinačnih samostalnih autorskih djela u izvornom obliku, kao što su osobito različita djela jezičnog, glazbenog i likovnog izraza, ili u prerađenom obliku, kao što su osobito prijevodi, prilagodbe, obradbe, zbirke su sastavljene od više autorskih djela, podataka ili druge građe.

Svaka zbirka nije autorsko djelo. Takvim se djelom smatra ona zbirka koja je izvorna (originalna) prema izboru i rasporedu sadržaja.

Ako su sastavni dijelovi zbirke autorska djela, postoji dvostruko autorsko pravo i to u pogledu tih dijelova i zbirke kao cjeline. U spomenutoj Bernskoj konvenciji (članak 2. stavak 5.) to je formulirano na sljedeći način:

»Zbirke književnih ili umjetničkih djela kao što su enciklopedije i antologije koje, prema izboru ili rasporedu sadržaja, čine intelektualne tvorevine, zaštićene su kao takve, bez štete za prava autora na svako od tih djela koja čine sastavni dio tih zbirki.«

Sličnu odredbu sadrži i hrvatski Zakon o autorskom pravu (članak 4., noveliran 1999).

Prema tome zbirka, pa tako i enciklopedija napose, dobiva kao cjelina karakter autorskog djela izvornošću izbora ili rasporeda (u nekim zakonima »i rasporeda«) svojeg sadržaja.

Ako su dijelovi zbirke autorska djela, treba obratiti pažnju na okolnost traju li u pogledu tih djela autorska imovinska prava ili ne. Za autorska imovinska prava (u Ustavu navedene kao »materijalna prava«, što nije odgovarajući izraz, budući da naziv »materijalno pravoc« već ima svoje značenje u procesnom pravu kao opreka prema procesnom pravu) karakteristično je da su ona ograničenog trajanja. Ako ta prava u pogledu nekog autorskog djela traju, takvo se djelo može uvrstiti u zbirku samo uz odobrenje autora, odn. drugog nositelja autorskog prava (autorizaciju).

Pitanje trajanja autorskoga imovinskog prava u pogledu određenoga autorskog djela odlučujuće je u utvrđivanju je li za uvrštenje toga autorskog djela u zbirku potrebna prethodna autorizacija ili nije.

Rokovi trajanja autorskih imovinskih prava povremeno se mijenjaju. Razlikuju se opći rok i posebni rokovi za pojedine vrste djela.

Što se tiče općeg roka, potrebno je upozoriti na izmjene u Zakonu o autorskom pravu iz 1999 (član 81) prema kojima taj rok obuhvaća život autora, cijelu godinu njegove smrti i još 70, a ne više 50 sljedećih kalendarskih godina. Tom izmjenom usklađen je hrvatski zakon sa smjernicom Europske zajednice o usklađivanju trajanja zaštite autorskog prava i određenih srodnih prava iz 1993. Međutim, što je posebno važno, taj novi rok može se primijeniti samo na ona autorska djela u pogledu kojih imovinska prava nisu prestala do dana stupanja na snagu izmjena Zakona (članak 29. Zakona o izmjenama). To praktički znači da se novi opći rok ne može primijeniti na djela autora koji su umrli prije 1949. Za fotografska djela, za koja je postojao poseban rok od 25 godina nakon godine objave djela, novi se rok ne može primijeniti ako je djelo objavljeno prije 1974. Dakle, autorska djela u pogledu kojih su imovinska prava prestala do stupanja na snagu Zakona o izmjenama iz 1999. ostala su i nakon produženja općeg roka trajanja tih prava javno dobro (*domaine public*) i mogu se slobodno koristiti bez odobrenja nositelja autorskog prava.

Kada se spominje nositelj autorskog prava, potrebno je istaknuti da je to izvorno autor koji je djelo stvorio, odn. da su to koautori ako se radi o koautorskom djelu. Međutim, autorska imovinska prava su prenosiva kako za života autora tako i u slučaju njegove smrti, pa nositeljem autorskog prava može postati na temelju ugovora ili samog zakona druga fizička ili pravna osoba kao i nasljednik autora. Nositelj autorskog prava u pogledu autorskog djela označava se, prema odredbi Univerzalne konvencije o autorskom pravu (članak III. stavak I.) uz znak C, kao kratica za izraz Copyright, te oznaku godine prvog izdanja djela.

Međutim, neovisno o imovinskim pravima autora i čak poslije ustupanja tih prava, kako navodi Bernska konvencija (članak 6 bis stavak 1.), autor zadržava moralna prava i to napose pravo na priznanje autorstva i pravo na poštovanje cjelovitosti djela. Naziv »moralna

prava« potječe iz francuskoga autorskopravnog nazivlja kao oprema imovinskim pravima, a da »moralno« nema značenje »etičko«. Ta se prava odnose na autorove neimovinske interese vezane uz njegovo autorsko djelo, pa se u njemačkome autorskopravnom nazivlju zovu »autorska osobna prava« (Urheberpersönlichkeitsrechte). Nije suvišno napomenuti da je pravo na priznanje autorstva (pravo paterniteta) pravo autora da bude priznat i označen kao tvorac svojega djela, ako sam ne želi da njegovo djelo bude anonimno, a pravo na poštovanje cjelovitosti (integriteta) djela jest pravo autora da se suprotivi svakom deformiranju, sakaćenju ili drugoj znatnijoj izmjeni djela bez odobrenja autora. Ta prava nisu prenosiva za života autora, a njihovo je trajanje neograničeno.

U slučaju prijenosa na temelju ugovora za obje ugovorne stranke važno je odrediti osobito:

- da li se autorska imovinska prava prenose na nakladnike u cijelosti ili djelomično,
- da li kao isključiva prava ili neisključiva,
- za koji teritorij se prenose,
- za koje trajanje (ograničeno ili neograničeno),
- uz naknadu ili bez naknade,
- za koliko izdanja i uolikoj nakladi,
- da li uz mogućnost prijenosa prava nakladnika na drugog nakladnika (podnakladnika).

S obzirom na tako široku dispozitivnost stranaka, za valjanost autorskopravnog ugovora, osim za tzv. mali nakladnički ugovor kao što je objava članka u novinama i sl., traži se pisani oblik ugovora.

Na temelju zakona prenose se autorska imovinska prava ili se prenosi pojedino pravo, napose u slučaju ako je autorsko djelo stvoreno u radnom odnosu. Takvim se djelom smatra ono djelo koje je autor stvorio u ispunjavanju svoje radne obveze utvrđene pravilnikom poslodavca, kolektivnim ili individualnim ugovorom.

Tim se aktima uređuje osobito sadržaj, opseg i trajanje prava koja se prenose na poslodavca.

Posebno je važno istaknuti da u Republici Hrvatskoj autorsko pravo nije samo pravo njezinih građana, nego je pravo čovjeka, kako to navodi Ustav Republike Hrvatske, jer je na području autorskog prava osiguran i strancima nacionalni tretman prema odredbama zakona i međunarodnih ugovora, napose Bernske konvencije i Univerzalne konvencije o autorskom pravu.

U sadašnjem Zakonu o autorskom pravu nedostaju rješenja nekih pitanja koja su vezana napose uz enciklopedička izdanja kao što je npr. računanje trajanja prava u slučaju sukcesivnog izdavanja.

Stoga bi prigodom budućega zakonskog uređenja autorskog prava u Republici Hrvatskoj trebalo uzeti u obzir specifična pitanja koja se javljaju u enciklopedičkom radu. Autorsko pravo ima nezaobilaznu funkciju u tom radu. Ono služi interesima ne samo autora, nego i nakladnika enciklopedičkog izdanja.

COPYRIGHT IN ENCYCLOPEDIAIC WORK

SUMMARY. The laws on copyright and the most important international contract on the issue, the *Bern Convention*, describe encyclopedias as a specific type of author works, called collections. The characteristic of this type of work is its being a compilation of several author works or other materials. Author works, as parts of a compilation, may be of different types, such as written works or various visual art works. A compilation, and thus an encyclopedia, is considered to be an independent author work if it is original in its selection of its constitutive parts or their arrangement. If these parts are author works, there is copyright on them, as well as on the compilation as a whole. If the parts of the compilation are author works with copyright still valid, they can usually be included in the compilation only with the holder's permission (the holder may be the author, his/her heirs, or other copyright holders according to contract or law, when applicable). Unlike copyright holder's property rights, his/her moral rights are not restricted by a time limit and they must be observed. When an encyclopedia is published, copyright holder's property rights concerning the encyclopedia's constitutive parts, protected by the law, may be ceded to the publisher according to the contract or according to the law. In the first case, it is in the interest of both parties to define whether the copyright is ceded to the publisher in part or completely, as an exclusive right or not, for which territory and period, with or without compensation; the number of editions should also be defined, as well as the press run, and the possible transfer of copyright to another publisher. Under the law, copyright holder's property rights are transferred when the author work was created at workplace. Such a work is created by the author doing his job according to the employer's regulations, or by a collective or other contract. These documents define the content, the scope, and the duration of rights transferred to the employer. The present copyright law lacks solutions of certain issues related to encyclopedic works (e. g. the duration of rights in the case of successive editions), so a future reform of the copyright laws in the Republic of Croatia should make allowances for the specific issues of encyclopedic work.